

Культурологія

4. La Civiltà cattolica. 1978. – № 3082. – P. 315.
5. Климів В. Толерантність міжконфесійних відносин як культура нового тисячоліття / В. Климів // Релігія – Світ – Україна : колективна монографія в 3 кн. Кн. 1: Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу// Українське релігієзнавство. – К., 2010. – № 56. – С. 179–192.
6. Колодний А. М. Трансформаційні процеси на конфесійній карті України / А. М. Колодний // Релігія – Світ – Україна: колективна монографія в 3 книгах за наук. ред. проф. А. Колодного і Л. Филипович. Кн. II: Міжконфесійні відносини поліконфесійної України // Українське релігієзнавство. – К., 2011. – С. 258–282.
7. Соколов Э. В. Очерки теории культуры / Э. В. Соколов. – М. : Интерпракс, 1994. – 142 с.
8. Ульяновський В. І. Релігія і духовна спадщина минулого / В. І. Ульяновський. – К., 1989. – 48 с.
9. Флиер А. Я. Культурологія для культурологів / А. Я. Флиер. – М. : Академический Проект, 2000. – 496 с.
10. Яроцький П. Л. Інкультурація християнства в багатоманітні культур світу / П. Л. Яроцький // Релігія – Світ – Україна : колективна монографія в 3 кн. Кн. 1: Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу// Українське релігієзнавство. – К., 2010. – № 56. – С. 339 с.
11. The Motu Proprio. Inde a Pontificalus. – 25 March 1993. – Atheism and Faith. – Vatican City. – XXVII, 2, 1993. – P. 84.

References

1. Vira i rozum // Entsyklika Fides et Ratio Sviatishoho Ottsia Ivana Pavla II. – Kyiv – Lviv, 2000. – 152 s.
2. Slovník inšomovnykh sotsiokulturnykh terminiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://slovopedia.org.ua/39/53382/260777.html>.
3. Pitus L. Do pytannia pro inkulturacyi: relihiinyi aspekt / Liudmyla Pitus [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Kaf_kult/Pitus_1.pdf.
4. La Civiltà cattolica. 1978. – № 3082. – P. 315.
5. Klymov V. Tolerantnist mizhkonfesiinykh vidnosyn yak kultura novoho tysyacholittia / V. Klymov // Relihiia – Svit – Ukraina : kolektyvna monohrafiia v 3 kn. Kn. 1: Relihiia u sviti kulturno-tsyvilizatsiinoho dialohu// Ukrainske relihiieznnavstvo. – K., 2010. – № 56. – S. 179 – 192.
6. Kolodnyi A. M. Transformatsiini protsesy na konfesiinii karti Ukrainy / A. M. Kolodnyi // Relihiia – Svit – Ukraina: kolektyvna monohrafiia v 3-kh knyakh za nauk. red. prof. A. Kolodnoho i L. Fylypovych. Kn. II: Mizhkonfesiini vidnosyny polikonfesiinoi Ukrainy // Ukrainske relihiieznnavstvo. – K., 2011. – S. 258 – 282.
7. Sokolov E. V. Ocherki teorii kul'tury / E. V. Sokolov. – M. : Interpraks, 1994. – 142 s.
8. Ulianovskiy V. I. Relihiia i dukhovna spadshchyna mynuloho / V. I. Ulianovskiy. – K., 1989. – 48 s.
9. Flier A. Ia. Kul'turologiia dlia kul'turologov / A. Ia. Flier. – M. : Akademicheskii Proekt, 2000. – 496 s.
10. Yarotskiy P. L. Inkulturacyiia khrystyianstva v bahatomanitti kultur svitu / P. L. Yarotskiy // Relihiia – Svit – Ukraina : kolektyvna monohrafiia v 3-kh kn. Kn. 1: Relihiia u sviti kulturno-tsyvilizatsiinoho dialohu// Ukrainske relihiieznnavstvo. – K., 2010. – № 56. – С. 339 s.
11. The Motu Proprio. Inde a Pontificalus. – 25 March 1993. – Atheism and Faith. – Vatican City. – XXVII, 2, 1993. – P. 84.

УДК: 379.8:159.954

Олійник Оксана Олексіївна
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри культурології,
Київський національний університет
культури і мистецтв
e-mail: okleons@mail.ru

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ДОЗВІЛЛЕВОГО ПРОСТОРУ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми креативності як психологічної особливості організації дозвіллевого простору особистості. Розкрито поняття креативності, охарактеризовано основні її види в сучасній вітчизняній і зарубіжній психологічній науці. Окреслено умови формування креативності та особливості її розвитку в сфері дозвілля. Виділено психологічні особливості дозвіллевої діяльності. Проаналізовано етапи реалізації організованого дозвілля: підготовчий, основний, заключний. Визначено його роль у розвитку різних форм психічної діяльності особистості.

Ключові слова: креативність, дозвілля, колективне дозвілля, психічна діяльність, етапи дозвіллевих заходів.

Олейник Оксана Алексеевна, кандидат психологических наук, доцент кафедры культурологии, Киевский национальный университет культуры и искусств

Психологические особенности организации современного досугового пространства

В статье осуществлен теоретический анализ проблемы креативности как психологической особенности организации досугового пространства личности. Раскрыто понятие креативности, охарактеризованы основные ее виды в отечественной и зарубежной психологической науке. Очерчены условия формирования креативности и особенности ее развития в сфере досуга. Выделены психологические особенности досуговой деятельности.

Проанализированы этапы реализации организованного досуга: подготовительный, основной, заключительный. Определена его роль в развитии разных форм психической деятельности личности.

Ключевые слова: креативность, досуг, коллективный досуг, психическая деятельность, этапы досуговых мероприятий.

Oliinyk Oksana, PhD in Psychology, associate professor, the cultural studies chair, Kyiv national university of culture and arts

Psychological characteristics of modern leisure space

The article includes the theoretical analysis of creativity problem as a psychological feature of individual's leisure space organization. The concept of creativity in modern domestic and foreign psychological science was revealed. The main types of creativity such as communicative, naive, cultural, talent one, self-actualization creativity were identified and characterized.

On the basis of creativity nature researches of S. Taylor and E. Torrens there was defined a low probability model of individual differences in creativity. It was emphasized on the leading role of the environment in the development of creativity in the younger generation.

The expediency of human creativity development was substantiated in the process of leisure that is carried out in a specific atmosphere of free choice, support and partnership, absence of competition, pleasure of the creative process and the result. It is indicated that creativity development optimization in the leisure activities is carried out under conditions of good public attention on the manifestation of human initiative to creative activity, social support of creative activities, development of adequate self-esteem personality, forming its inner motivation to creativity. It was generalized that defined conditions are conducive to the formation of a non-standard people's of different ages and social groups attitude to creative activity during leisure time.

The analysis of the leisure concept in cultural studies and psychology is performed. According to the culturological approach the leisure is presented as a set of activities that perform restoring physical and mental strength of personality function. According to the psychological vision the leisure is defined as an indicator of human life, a source of comfort for the pleasure of its psychological needs. The preference was given to the personal choice freedom in leisure activities or activities considering its interests and preferences. The significance of leisure in the development of amateur performances, initiativeness, creative abilities and general person's creativity was presented and characterized. There were defined social and psychological and cultural values of leisure, which lies in fulfilling the specific needs of the person only in the field of leisure. They are the need for creative activity, the need to attend cultural and leisure measures, perceiving works of art, reading books, watching TV shows.

It was generalized, that the diversity of leisure activity forms for different social and age groups of the population determines the effectiveness of cultural development of our society and influences the mental activity of humans. In particular, it contribute the formation of a positive emotional people's attitude to the participations in various types of leisure (organized, spontaneous and home leisure), the creation of relax and self-confidence atmosphere, the development of people's interest to self-knowledge through self-revelation and creative self-expression, that is impossible to be made at home and at work, the activation of people's awareness and acceptance of their own value, the development of adequate evaluation of their own abilities and capabilities skills, the development of communicative skills, overcoming the block of external and internal personality communication; formation of the ability to express their own emotional experiences associated with leisure activities and receive pleasure from its results.

The relationship between different forms of individual's mental activity and its personal qualities was actualized in the process of organizing of leisure activities. They are the emotions reinforce the logic of thinking operations, the promotion of their activation and occurrence of the interest to new leisure activities, the stimulation of the cognitive activity of cultural and leisure activities for understanding of their own image. The roles of leisure in the development of various forms of personal mental activity are the mental cognitive processes (feeling, perception, memory, thinking, imagination) and cognitive activity, the sphere of emotions and feelings; mental states (exaltation, inspiration), personality characteristics (abilities, traits, interests, motivation, harassments), self-esteem, value attitude toward themselves, positive image of themselves.

It was indicated that highlighted psychological features of leisure are optimally implemented in individual and collective people's leisure and contribute the development of motivation to participate in it. The choice of collective leisure forms was actualized under the following factors such as the group is a kind of unity that is able to provide optimal space and time for awareness, approbation and fixing various types and forms of leisure by its subjects. There were defined basic principles of groups functioning to ensure maximum effectiveness of creativity development and maximal collective leisure effectiveness: activity of participants, sociability, feedback, mutual trust, mutual respect, adequate self-revelation, subjecting of their statements, favorable psychological climate.

It is outlined and described that the main stages of organized collective leisure activity realization are initial, main, final. The expediency of using psychological tricks and techniques at every stage of leisure was actualized. It is defined the leading role of animators, organizers and presenters and their psychological training importance in providing guidance and support to the participants of the collective leisure.

Key words: creativity, leisure, collective leisure, psychic activity, the stages of leisure measures.

Соціально-психологічна нестабільність та порушення психологічного клімату в сучасному суспільстві потребують особистісної допомоги людині. За таких умов стрімко зростає інтерес людей до феномена креативності, збільшується попит на творчу особистість, яка здатна самотійно долати негативний вплив стрес-факторів, адаптуватися до зміни соціальних умов. Швидка мінливість соціальних умов сприяє підвищенню вимог до виховання таких якостей особистості, як відкритість до отримання нового досвіду, допитливість, ініціативність, творче ставлення до оточуючого. Це викликає необхідність формування та розвитку культурного, духовного, фізичного та психічного здоров'я особистості, її стресостійкості та адаптивності, активізації творчого потенціалу, розвитку креативності. Провідну роль у формуванні

та розвитку означених якостей особистості відіграє організація її дозвіллевого простору, що передбачає вибір місця і часу для проведення дозвілля, реалізацію обраних видів і форм дозвілдової діяльності.

Дослідженням проблем творчості, обдарованості, творчого мислення, концепцій і видів креативності займалися вітчизняні та зарубіжні психологи Б.Г. Ананьєв, Т.О. Баришева, А.М. Воронін, Л.С. Виготський, В.М. Дружинін, Є.П. Ільїн, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, Н.В. Хазратова, Н.Ф. Хілько, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, С. Меднік, Дж. Рензуллі, К. Роджерс, С. Тейлор, Е.П. Торренс, Р. Хартман [1; 2; 3; 4; 5; 6; 9; 10; 12; 13; 15; 20; 7; 22; 23; 16; 24; 25].

У психологічній науці існують різні підходи до визначення поняття "креативність". Зокрема, Д. Симпсон розуміє під креативністю здатність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення [10, 172]. На думку К. Роджерса, креативністю є здатність людини знаходити нові способи вирішення проблем і нові способи самовираження [16, 74-79]. Російський психолог Б.М. Теплов розглядає креативність як "якісно своєрідне сполучення здібностей", від яких залежить успішність діяльності людини [19, 17]. Згідно з поглядами сучасного українського психолога В.О. Моляко, креативність є стрижнем творчого потенціалу людини. Творчу обдарованість людини науковець розуміє як сенсорно-перцептивну та інтелектуально-мисленнєву компоненти, а також високий рівень продукування образів, фантазії, уяви [13].

Вивчення проблеми креативності особистості в психологічній літературі зумовлює, на нашу думку, необхідність визначення її видів. Так, російські психологи Т.О. Баришева і Ю.А. Жигалов виділяють комунікативну креативність. На думку дослідників, цей вид креативності проявляється під час процесу спілкування, співробітництва з іншими людьми в творчій діяльності, сприяє розвитку мотивації до творчості і допомагає аналізувати накопичений творчий досвід оточуючих [3, 124].

Цікавими для нас є дослідження Е. Торренса, який виокремлює наївну і культурну креативність. Дослідник зазначає, що наївна креативність властива дітям в силу відсутності у них досвіду [25, 77]. Сутність культурної креативності, на думку науковця, полягає в подоланні особистістю досвіду [25, 77], "у свідомому прагненні відійти від стереотипів буденної свідомості, від шаблонів здорового глузду" [10, 193].

Згідно з позицією А. Маслоу, креативність поділяється на два види: креативність таланту і креативність самоактуалізації. На його думку, креативність самоактуалізації має тісний зв'язок з особою в ситуаціях повсякденного життя і проявляється не лише у видатних досягненнях людської культури, а й в інших досягненнях, важливих для людини, в різних способах прояву креативності особи в житті (постійне прагнення щось виконувати творчо, ставитися до всього з гумором і вигадкою). Науковець зазначає, що креативність самоактуалізації властива як талановитим людям, так і звичайним, з середнім рівнем задатків і здібностей. Вона виражається в спонтанності, експресивності, розкутості, самостійності і незалежності у висловлюванні суджень [10; 11].

Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми креативності показав, що в сучасній вітчизняній і зарубіжній психології існує розмаїття її визначень і видів: комунікативна креативність, наївна і культурна креативність, креативність таланту і креативність самоактуалізації. Означена багатогранність феномена креативності дає змогу розглядати його як креативний процес (як здібність), креативний продукт, креативну особистість, креативне середовище [10]. Відповідно, постає питання про природу креативності, особливості її формування і розвитку. Так, досліджуючи природу креативності, С. Тейлор і Е. Торренс визнають малу ймовірність наслідування індивідуальних розбіжностей в креативності. Натомість науковці наголошують на провідній ролі культури в розвитку креативності у підростаючого покоління. Вони зазначають, що зниження розвитку креативності пояснюється наявністю нових вимог і стресових ситуацій, з якими стикається дитина [24; 25].

Виходячи з означеного, ми вбачаємо за доцільне розглядати розвиток креативності людини в процесі різних видів дозвілля: організоване, домашнє, спонтанне. На нашу думку, саме організоване дозвілля, що здійснюється в центрах дозвілля, клубах, гуртках, на культурно-дозвіллевих заходах, сприяє забезпеченню сприятливих умов для систематичних вправлянь людини в певному виді творчої діяльності, отриманню задоволення від неї, створенню продукту такої діяльності.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми креативності як психологічної особливості організації дозвіллевого простору особистості.

Варто зазначити, що креативність у дозвіллевому просторі розвивається в сприятливій атмосфері свободи вибору, підтримки і партнерської взаємодії, радості від творчих пошуків і відкриттів. Це, в свою чергу, сприяє саморозкриттю і самореалізації людей різних вікових категорій, розвитку їх творчого мислення і креативності.

За даними Д.С. Хомякова, креативність в сфері дозвілля проявляється "в процесі діяльності, що характеризується новизною, різним ступенем суспільної значущості і особистісним сенсом" [21, 8].

Оптимізація розвитку креативності в сфері дозвілля здійснюється за умов акцентування уваги суспільства на прояві ініціативи людини до творчої діяльності, соціальної підтримки творчої діяльності, розвитку адекватної позитивної самооцінки особистості, формування її внутрішньої мотивації до творчості. Означені умови дозволяють стимулювати нестандартне ставлення людей різних вікових категорій до дозвілдової діяльності.

Здійснений нами теоретичний аналіз природи креативності, її видів, умов формування та функціонування показав, що оптимізація її розвитку здійснюється саме в дозвіллевому просторі.

На думку Е.В. Панфілової, дозвілля є сукупністю занять, що виконують функцію відновлення фізичних і психічних сил особистості. Дослідниця зазначає, що дозвілля включає заняття, пов'язані зі споживанням культурних цінностей індивідуального, колективно-видовищного характеру, а також заняття, пов'язані з відпочинком і розвагами. Окрім того, від задоволеності дозвіллям залежить загальна задоволеність життям особистості [14, 278-279].

За нашим баченням, дозвілля можна розглядати як показник рівня культури, соціальної зрілості особистості, її психологічного комфорту і джерело задоволення психологічних потреб. У дозвіллі людина може самостійно обирати види і форми дозвіллевої діяльності залежно від власних інтересів та системи цінностей. Це, в свою чергу, сприяє розвитку самодіяльності, ініціативності, творчих здібностей та креативності людини в дозвіллевій діяльності.

Відмітимо, що соціально-психологічна і культурна цінність дозвілля полягає у тому, що воно забезпечує задоволення певних потреб людини, які неможливо задовольнити в іншій сфері життєдіяльності: потреба читати улюблену літературу; відвідувати культурно-дозвіллеві заходи; насолоджуватися творами мистецтва; потреба творчої діяльності. Саме в дозвіллевій діяльності відбувається становлення, розвиток і виховання особистості: в процесі міжособистісної взаємодії та спілкування з близькими, родичами, друзями; під час спільного перегляду улюблених телевізійних передач, фільмів. Така багатогранність форм дозвіллевої діяльності для різних соціальних і вікових груп населення визначає ефективність культурного розвитку суспільства і здійснює вплив на психічне життя людини, зокрема, сприяє: формуванню позитивного емоційного ставлення людей до участі в різних видах дозвілля (організованому, спонтанному і домашньому дозвіллі); створенню атмосфери розкнутості і впевненості в собі; розвитку інтересу осіб до самопізнання через саморозкриття і творче самовираження, що неможливо здійснити вдома і на роботі; активізації процесів усвідомлення та прийняття людьми власної цінності; розвитку вміння адекватного самооцінювання власних здібностей і можливостей; розвитку комунікативних умінь і навичок, подоланню заблокованості зовнішньої і внутрішньої комунікації особистості; формуванню уміння виражати власні емоційні переживання, пов'язані з дозвіллевою діяльністю, отримувати насолоду від її результатів.

Представлене вище дає нам змогу узагальнити, що окреслені психологічні особливості дозвілля і дозвіллевої діяльності оптимально реалізуються в індивідуальній та колективній творчій діяльності людей і сприяють розвитку мотивації до участі в них. Активність суб'єктів дозвіллевої діяльності має спрямовуватися на усвідомлення почуття власної гідності, ціннісного ставлення до себе, своїх потреб і бажань, прагнення до формування та підтримки фізичного та психічного здоров'я, творчого саморозвитку і самореалізації через участь у різних формах дозвіллевої діяльності.

Вибір колективного дозвілля обумовлюється такими чинниками: колектив являє собою своєрідну єдність, здатну забезпечити оптимальний простір і час для осмислення, реалізації учасниками дозвілля особливостей різних видів і форм дозвіллевої діяльності. Для оптимізації колективної дозвіллевої діяльності її доцільно будувати з урахуванням елементарних принципів функціонування групи: активність учасників, комунікабельність, зворотній зв'язок, взаємодовіра, взаємоповага, адекватне саморозкриття, сприятливий психологічний клімат. Такі особливості колективного дозвілля, на нашу думку, сприяють ефективній організації дозвіллевого простору сучасної людини, що передбачає вибір місця і часу для проведення дозвілля, реалізацію обраних видів і форм дозвіллевої діяльності.

Для забезпечення максимальної ефективності організованих колективних дозвіллевих заходів їх умовно можна поділити на такі етапи: початковий, основний і заключний.

Початковий етап дозвіллевих заходів спрямований на створення позитивної емоційної атмосфери, вивчення запитів різних вікових категорій населення, їх бажань присвятити свій вільний час колективному дозвіллю. Особливою категорією осіб дозвіллевої діяльності є діти та підлітки, з якими доцільно проводити психогімнастичні вправи, вправи-етюди, пластичні етюди.

На початковому етапі дозвіллевих заходів досягається подолання емоційної напруги, тривожності, активізація уваги на темі заходу, створення позитивної мотивації до участі в ньому. Застосування техніки висловлювання по колу (похвала, позитивна якість, комплімент сусіду ліворуч) сприяє вираженню та закріпленню внутрішньої мотивації особистості до участі в груповій роботі [18, 119].

На основному етапі організованої колективної дозвіллевої діяльності ведучі проводять з учасниками конкурси, розважальні вправи, ігри. Це зумовлює необхідність введення коментарів ведучого (організатора) у вигляді захоочення, похвали, визначення позитивних досягнень у творчій діяльності. Відповідно, важливою складовою колективних дозвіллевих заходів є забезпечення супроводу та підтримки їх учасників. Адже аніматори, ведучі, організатори дозвіллевих заходів мають бути психологічно освіченими та підготовленими до роботи з групою, володіти знаннями загальної, вікової та соціальної психології, психології особистості, психології діяльності, конфліктології.

Під час обговорення виконуваних учасниками дозвілля творчих завдань, вправ доцільно застосовувати техніку приєднання з метою стимулювання в них процесів самопізнання, знаходження варіативності виходів з певної ситуації, встановлення позитивних емоційних зв'язків та групової єдності [17, 125]. Сутність даної техніки полягає в стимулюванні учасників до висловлювання почуттів та переживань з метою усвідомлення та прийняття власної подібності або відмінності від інших, надання підтримки учасникам групи.

Прийомом активізації внутрішніх ресурсів, розвитку рефлексії, підвищення рівня самооцінки, формування її адекватності, проникнення учасників дозвілєвого заходу в глибину власного "Я" виступає метафоризація (наприклад, підбір метафор для передачі свого внутрішнього стану), порівняння (наприклад, порівняння власного внутрішнього стану з явищами погоди).

Для розширення усвідомлення учасниками заходу опрацьовуються навички активного слухання, які сприяють виходу особистості за межі власного Я, реалізації адекватного інформаційного та емоційного зв'язку з іншими учасниками групи. Основне призначення техніки Я-висловлювань полягає у вербальному самовираженні та усвідомленні учасниками власних думок, почуттів, переживань, прийнятті за них відповідальності.

Заключний етап організованих колективних дозвілєвих заходів присвячений обговоренню його учасниками результатів виконання творчих завдань, вправ, ігор. На даному етапі відбувається обмін враженнями учасників, визначаються та нагороджуються переможці, заохочуються інші учасники організованого колективного дозвілля. Це сприяє закріпленню позитивного настрою і почуття задоволення учасників від участі в дозвілєвих заходах.

Дотримання структурного підходу в організації колективного дозвілля сприяє залученню більшої кількості людей різних вікових категорій до участі в дозвілєвому заході, розвитку у них позитивних емоцій, отриманню почуття задоволеності собою, насолоди від процесу і результату дозвілєвої діяльності.

Загалом креативністю в сфері дозвілля є властивості і риси особистості, спрямовані на успішне оволодіння творчою діяльністю. Це передбачає розвиток різних форм психічної діяльності людини: психічних пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, мислення, уяви); сфери емоцій та почуттів; психічних станів (піднесення, натхнення); властивостей особистості (здібностей, рис характеру, інтересів, мотивації); позитивної самооцінки.

У процесі організації дозвілєвого простору креативність сприяє реалізації основних функцій дозвілєвої діяльності: особистісно-розвивальної – розвиток якостей, властивостей та пізнавальної сфери особистості; оздоровчої – підтримка фізичного, емоційного та психічного здоров'я, розвиток адаптивності і стресостійкості; розважальної – організація простору і часу для відпочинку та отримання задоволення від нього.

Література

1. Ананьев Б.Г. О соотношении способностей и одаренности / Б.Г. Ананьев // Проблемы способностей. – М.: Наука, 1962. – С. 15-31.
2. Ананьев Б.Г. Формирование одаренности / Б.Г. Ананьев // Склонности и способности. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1962. – С.15-36.
3. Барышева Т.А. Психолого-педагогические основы развития креативности / Т.А. Барышева, Ю.А. Жигалов. – СПб.: СПГУТД, 2006. – 268 с.
4. Воронин А.Н. Диагностика невербальной креативности / А.Н. Воронин // Методы психологической диагностики. – М.: РАН, 1994 – С. 539.
5. Воронин А.Н. Диагностика вербальной креативности / А.Н. Воронин, Т.В. Галкина // Методы психологической диагностики. – М.: РАН, 1994. – С. 40–81.
6. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1987. – 345 с.
7. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления ; под ред. А.М. Матюшкина. – М.: 1965. – С 433–456.
8. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб.: Питер Ком., 1999. – 368 с. – (Серия "Мастера психологии").
9. Дружинин В.Н. Экспериментальные исследования формирующего влияния микросреды на креативность / В.Н. Дружинин, Н.В. Хазратова // Психол. журнал. – 1994. – Т. 14. – № 4. – С.83-93.
10. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одарённости / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с. – (Серия "Мастера психологии").
11. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; пер. с англ. Татлыбаевой А.М. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
12. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / Матюшкин А.М. // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29-33.
13. Моляко В.А. Концепция творческой одарённости / В.А. Моляко // Первые Международные научные Ломовские чтения. – М.: МГУ, 1991. – С. 102–104.
14. Панфилова Е. В. Ценности культуры досуга студенческой молодёжи: результаты исследования / Е. В. Панфилова // Молодой ученый. – 2012. – №8. – С. 278-283.
15. Пономарев Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – М.: Издательство "Наука", 1976. – 302 с.
16. Роджерс К. К теории творчества. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М.: Прогресс, 1994. – С. 74-79.
17. Смирн Р. Групповая работа с детьми и подростками / Р. Смирн. – М. : Генезис, 1999. – 272 с.
18. Снегирева Т. В. Техника репертуарной решетки в диагностике личностного самоопределения старшеклассников / Т. В. Снегирева // Научно-методические основы использования в школьной психологической службе конкретных психодиагностических методик. – М. : Из-во АПН СССР, 1988. – С. 146–159.
19. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий / Б.М. Теплов. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 536 с.

20. Хилько Н.Ф. Развитие аудиовизуальных творческих способностей: психологические и социокультурные аспекты / Н.Ф. Хилько. – Омск: Сиб. филиал Рос. ин-та культурологии, 2004. – 158 с.
21. Хомяков Д.С. Развитие креативности у подростков / Хомяков Д.С. // Аспирант и соискатель. – М.: "Спутник +", 2005. – № 6. – С. 152-153.
22. Mednic S.A. The associative basic of the creative process / Mednic S.A. // Psychol, review. – 1969. – №2. – P. 220–232.
23. Renzulli J.S. Scale for rating behavioural characteristic of superior students / Renzulli J.S., R.K. Hartman // Exceptional Children. – 1971. – P. 38, 243–248.
24. Taylor C. Manual for Alpha Biographical Inventory / Taylor C., Ellisson R. – Salt Lake City: Institute for Behavioral Research in Creativity, 1968. – 213 p.
25. Torrance E.P. Creative learning in perspective / Torrance E.P. – London-press, 1972. – 115 p.

References

1. Anan'ev B.G. O sootnoshenii sposobnostej i odarennosti // B.G. Anan'ev / Problemy sposobnostej. – М.: Nauka, 1962. – S. 15-31.
2. Anan'ev B.G. Formirovanie odarennosti / B.G. Anan'ev // Sklonnosti i sposobnosti. – L.: Izd-vo LGU, 1962, – S.15-36.
3. Barysheva T.A. Psihologo-pedagogicheskie osnovy razvitiya kreativnosti / T.A. Barysheva, Ju.A. Zhigalov. – SPb.: SPGUTD, 2006. – 268 s.
4. Voronin A.N. Diagnostika neverbal'noj kreativnosti / A.N. Voronin // Metody psihologicheskoy diagnostiki. – М.: RAN, 1994 – S. 539.
5. Voronin A.N. Diagnostika verbal'noj kreativnosti / A.N. Voronin, T.V. Galkina // Metody psihologicheskoy diagnostiki. – М.: RAN, 1994. – S. 40 – 81.
6. Vygotskij L.S. Psihologija iskusstva / L.S. Vygotskij. – М.: Pedagogika, 1987. – 345 s.
7. Gilford Dzh. Tri storony intellekta / Dzh. Gilford ; pod red. A.M. Matjushkina // Psihologija myshlenija. – М.: 1965. – S 433 – 456.
8. Druzhinin V.N. Psihologija obshhih sposobnostej / V.N. Druzhinin. – SPb.: Piter Kom. – 1999. – 368 s. – (Serija "Mastera psihologii").
9. Druzhinin V.N. Jeksperimental'nye issledovanija formirujushhego vlijanija mikrosredy na kreativnost' / V.N. Druzhinin, N.V. Hazratova // Psihol. zhurnal. – 1994. – T. 14. – № 4. – S.83-93.
10. Il'in E. P. Psihologija tvorчества, kreativnosti, odarjonnosti / E. P. Il'in. – SPb.: Piter, 2011. – 448 s. – (Serija "Mastera psihologii").
11. Maslou A. Motivacija i lichnost' / A. Maslou ; Per. s angl. Tatlybaevoj A.M. – SPb.: Evrazija, 1999. – 478 s.
12. Konceptija tvorcheskoj odarennosti / A.M. Matjushkin // Voprosy psihologii. – 1989. – № 6. – S. 29-33.
13. Moljako V.A. Konceptija tvorcheskoj odarjonnosti // Pervye Mezhdunarodnye nauchnye Lomovskie chtenija / V.A. Moljako. – М.: MGU, 1991. – S. 102 – 104.
14. Panfilova E. V. Cennosti kul'tury dosuga studencheskoj molodjozhi: rezul'taty issledovanija / E. V. Panfilova // Molodoy uchenyj. – 2012. – №8. – S. 278-283.
15. Ponomarev Ja.A. Psihologija tvorчества / Ja.A. Ponomarev. – М.: Izdatel'stvo "Nauka", 1976. – 302 s.
16. Rodzhers K. K teorii tvorчества. Vzglyad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka / K. Rodzhers. – М.: Progress, 1994. – S. 74-79.
17. Smid R. Gruppovaja rabota s det'mi i podrostkami / R. Smid. – М.: Genezis, 1999. – 272 s.
18. Snegireva T. V. Tehnika repertuarnoj reshetki v diagnostike lichnostnogo samoopredelenija starsheklassnikov / T. V. Snegireva // Nauchno-metodicheskie osnovy ispol'zovanija v shkol'noj psihologicheskoy sluzhbe konkretnyh psihodiagnosticheskikh metodik. – М.: Iz-vo APN SSSR, 1988. – S. 146–159.
19. Teplov B.M. Problemy individual'nyh razlichij / B.M. Teplov. – М.: Izd-vo APN RSFSR, 1961. – 536 s.
20. Hil'ko N.F. Razvitie audiovizual'nyh tvorcheskih sposobnostej: psihologicheskie i sociokul'turnye aspekty / N.F. Hil'ko. – Омск: Сиб. филиал Рос. ин-та культурологии, 2004. – 158 с.
21. Homjakov D.S. Razvitie kreativnosti u podrostkov / Homjakov D.S. // Aspirant i soiskatel'. – М.: "Спутник +", 2005. – № 6. – С. 152-153.
22. Mednic S.A. The associative basic of the creative process / Mednic S.A. // Psychol, review. – 1969. – №2. – P. 220–232.
23. Renzulli J.S. Scale for rating behavioural characteristic of superior students / Renzulli J.S., R.K. Hartman // Exceptional Children. – 1971. – P. 38, 243–248.
24. Taylor C. Manual for Alpha Biographical Inventory / Taylor C., Ellisson R. – Salt Lake City: Institute for Behavioral Research in Creativity, 1968. – 213 p.
25. Torrance E.P. Creative learning in perspective / Torrance E.P. – London-press, 1972. – 115 p.